

ნუგზარ ბარდაველიძე

ისტორიის დოქტორი

საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტი

კათოლიკური სატაძრო არქიტექტურის თანამედროვე ტენდენციები საქართველოში

შესავალი

გასული საუკუნის პირველ ნახევარში, ანუ სანამ ანტირელიგიური ტოტალური რეპრესიები დაიწყებოდა, საქართველოს დემოკრატიულ რესპუბლიკასა და საბჭოთა რუსეთის ოკუპაციის პირველ წლებში დაახლოებით 50-მდე კათოლიკური საკრებულო და ტაძარი არსებობდა. მათგან 30 ლათინური წესის მიმდევარი გახლდათ, 20-მდე საკრებულო კი სომხურ-კათოლიკურ წესს მისდევდა. გასული საუკუნის 30-იან წლებში ანტირელიგიური და მწვავე ანტიკათოლიკური პოლიტიკის შედეგად საერთოდ აიკრძალა კათოლიკური ორდენების მოქმედება, ფაქტობრივად, აიკრძალა ყველა კათოლიკური წესი და ოფიციალურად მოქმედების ნება მიეცა მხოლოდ რომაულ კათოლიკურ ეკლესიას (ლათინური წესი), მღვდელმსახურთა უდიდესი ნაწილი მწვავე რეპრესიებს შეეწირა.

1991 წელს, საქართველოს დამოუკიდებლობის გამოცხადებისა და 1992 წლიდან საერთაშორისო აღიარების შემდგომ, შესაძლებელი გახდა საქართველოში კათოლიკე ეკლესიის აღორძინება. ასე რომ, საქართველოს დამოუკიდებლობა და საქართველოში ადგილობრივი კათოლიკე ეკლესიის აღდგენა ერთმანეთთან მჭიდროდ დაკავშირებული ხდომილებებია. ე.წ. „პერესტროიკის“ დროს, საქართველოში საბჭოთა ხელისუფლებისა, შესაძლებელი გახდა ჩამორთმეული ტაძრებიდან რამდენიმე ნაგებობის დაბრუნება და კათოლიკეთა რელიგიური ორგანიზაციის (სამრევლოს) ამოქმედება სამცხე-ჯავახეთის სოფლებში: ვალე, არალი, ხიზაბავრა, ივლიტა.

1990 წლიდან სამხრეთ საქართველოს სოფლებში, სადაც კომპაქტურად სახლობდნენ სომეხი კათოლიკეები, ამოქმედდა სომხურ-კათოლიკური წესის სამრევლოები, რომლებიც ორგანიზაციულად სომხეთში მოქმედ კათოლიკურ ეპარქიას დაექვემდებარნენ.

მიუხედავად ხელისუფლების მხრიდან ანტირელიგიური პოლიტიკის შესუსტებისა და შემდგომ სრულიად გაუქმებისა, გასული საუკუნის 80-იანი წლების ბოლო პერიოდი საქართველოს კათოლიკე მორწმუნეთათვის, 30-იანი წლების რეპრესიების მსგავსად, არანაკლებ კრიზისულად განვითარდა. 1988-1991 წლებში ქართველ კათოლიკე მორწმუნეებს, რომლებმაც ამ პერიოდისათვის შეძლეს და ააღორძინეს სამრევლოები და ხელისუფლებისგან ისტორიულად და სამართლებრივად თავიანთი კუთვნილი ტაძრების დაბრუნებას ითხოვდნენ, ჩამოართვეს და სხვა კონფესიას გადასცეს ხუთი ისტორიულად და არქიტექტურულად გამორჩეული სატაძრო ნაგებობა. მათ შორის, ერთი სოფელ ივლიტის ტაძარი, რომელიც უკვე ოფიციალურად იყო რეგისტრირებული, როგორც ივლიტის რომის კათოლიკური სამრევლოს კუთვნილება. ეს პრობლემები არ იქნებოდა, იმ პერიოდისათვის ოფიციალურად რომ ეარსება ადგილობრივი კათოლიკე ეკლესიის სამოციქულო ადმინისტრაციას. ამიტომაც იმართლებდნენ თავს საბჭოთა ხელისუფლების ადგილობრივი წარმომადგენლები: „ვის გადავცეთ სატაძრო ნაგებობები, არ არიან კათოლიკე მღვდლები, არ არის კათოლიკური ეკლესიის ოფიციალური სტრუქტურა“. ასე რომ, გასული საუკუნის 90-იანი წლების დასაწყისი მეტად მძიმე აღმოჩნდა საქართველოს კათოლიკე თემისათვის, მაგრამ ამ, თითქოსდა, უიმედობაში, ნათელ სხივად გამოჩნდა წმიდა საყდრის სადესპანოს გახსნა და 1993 წელს სამოციქულო ადმინისტრაციის შექმნა.

კათოლიკე ეკლესიის მთავარი გამოწვევები სამხრეთ კავკასიაში და მათი გადაჭრის გზების ძიება

ისტორიული წყაროების თანახმად, ლათინური წესის პირველი ტაძარი თბილისში 1240 წელს დაფუძნებულა, თუმცა ამ ნაგებობის შესახებ არანაირი სხვა ინფორმაცია არ მოიპოვება. XIV საუკუნეში სავისკოპოსო კათედრაც დაარსდა თბილისში; კათოლიკური ტაძარი ამავე ეპოქაში ცხუმშიც მოქმედებდა, XVII-XVIII საუკუნეებში კათოლიკური მისიები მოქმედებდნენ თბილისში, გორში, ქუთაისში, ონში, გურიისა და ოდიშის სამთავროებში, მათ შესახებ ერთობ მწირ ინფორმაციას გვაწვდის კასტელის ჩანახატები, თუმცა არანაირი მატერიალური არტეფაქტი საქართველოში იმ ეპოქის კათოლიკური არქიტექტურის შესახებ არ მოგვეპოვება. ისტორიული წყაროებით ცნობილია, რომ თბილისის ლათინთა უბანში არსებული კათოლიკური სამლოცველო XVIII საუკუნის 50-იანი წლების ბოლოსათვის ქართლში აგორებული ანტიკათოლიკური კამპანიის დროს მართლმადიდებლებს გადაეცათ, თუმცა არც ამ ნაგებობის შესახებ არის მატერიალური ნაშთები შემორჩენილი.

საქართველოში კათოლიკური სატაძრო არქიტექტურის შესახებ მხოლოდ XIX საუკუნის სატაძრო ნაგებობების მიხედვით შეგვიძლია ვიმსჯელოთ: ერთი მხრივ, თბილისის, ქუთაისის, ბათუმის, გორისა და სოფელ უდის მონუმენტური ტაძრები და, მეორე მხრივ, შედარებით მცირე ზომის ტიპური არქიტექტურის ტაძრები, ძირითადად, სამხრეთ საქართველოს ლათინური და სომხური წესის კათოლიკეებით დასახლებულ სოფლებში. ყველა ეს ტაძარი მე-19 საუკუნესა და მე-20 საუკუნის დასაწყისშია აგებული. მათ შორის ყველაზე ადრინდელი ნაგებობა თბილისის ღვთისმშობლის ზეცად აღყვანების ტაძარია, რომელსაც 220 წლის წინ ჩაეყარა საფუძველი.

გასული საუკუნის 30-იანი წლების რეპრესიების შედეგად სამხრეთ კავკასიაში ყველა კათოლიკური ტაძარი და სამლოცველო დაიკეტა, გარდა თბილისის წმ. პეტრე და წმ. პავლე მოციქულთა ტაძრისა. 80-იანი წლების ბოლოს კი, როდესაც რელიგიური გამოღვიძება დაიწყო, სხვადასხვა სუბიექტურ მიზეზთა გამო, არქიტექტურულ-ისტორიულ და რელიგიურ-საკულტო თვალსაზრისით, ყველაზე გამორჩეული და ღირებული ხუთი სატაძრო ნაგებობა, მიუხედავად იმისა, რომ ზოგიერთს კათოლიკე მრევლი არაფორმალურად საკულტო მიზნებისთვის ათწლეულების მანძილზე იყენებდა, დომინანტურ კონფესიას, მართლმადიდებლებს, გადაეცა. ამ სავალალო გარემოების გამო ხანგრძლივი ისტორიის მქონე მრავალრიცხოვანი კათოლიკური სამრევლოები სატაძრო ნაგებობის გარეშე დარჩნენ. სამლოცველო არ გააჩნდათ ასევე - გასული საუკუნის პირველ ათწლეულებში სამცხე-ჯავახეთიდან ძირითადად მცირემიწიანობის გამო კახეთში, ქართლში, იმერეთში გადასახლებულ და კომპაქტურად მკვიდრ კათოლიკეებს, რომლებიც ანტირელიგიური რეჟიმის დროსაც მტკიცედ ინარჩუნებდნენ კონფესიურ მიკუთვნებულობას.

ჩამორთმეული სატაძრო ნაგებობების კვალდაკვალ ახალი სამლოცველოების გახსნის აუცილებლობა გაჩნდა გასული საუკუნის 90-იან წლებში აღმოცენებულ კათოლიკურ თემებშიც. სამოციქულო ადმინისტრაციის ძალისხმევით და მორწმუნეთა სულიერი მოთხოვნების გათვალისწინებით, სრულიად ახალი კათოლიკური საკრებულოების ფორმირების შეუქცევადი პროცესი დაიწყო იმ დასახლებულ ადგილებში, სადაც კათოლიკური თემი მე-20 საუკუნის მეორე ნახევრის მიგრაციული პოლიტიკის შედეგად ჩამოყალიბდა, მაგალითად, გურიის სოფლებში, ჭიათურასა და რუსთავში...

ახალი ტაძრების აგების აუცილებლობა, კათოლიკე სასულიერო პირების მწვავე დეფიციტთან ერთად, საქართველოში ლათინური წესის სამოციქულო ადმინისტრაციის დაფუძნების პირველსავე ეტაპზე

ერთ-ერთ მთავარ გამოწვევას წარმოადგენდა. მართალია, კათოლიკე მღვდელმსახურები ყოველკვირეულად ჩადიოდნენ თუნდაც სულ მცირერიცხოვან მრევლთან და ღმრთისმსახურებასა და სარიტუალო მომსახურებას ეწეოდნენ, მაგრამ წმიდა წირვებს, რომლებიც, როგორც წესი, უმთავრესად მორწმუნეთა ბინებში აღევლინებოდა, მრევლის დიდი ნაწილი არ ესწრებოდა იმ სუბიექტური მიზეზით, რომ არასაკმარისი ნაგებობაში ლოცვაზე დასწრების გამო, შესაძლოა, ისინი ნაცნობ-მეზობლებს სექტანტებადაც მოეხსენებინათ.

ამ უმთავრესი პრობლემის გადასაჭრელად სამოციქულო ადმინისტრაციამ შექმნის პირველივე წლებიდან დიდი ძალისხმევა გამოიჩინა. სამოციქულო ადმინისტრატორი, სამრევლო წინამძღვრებთან ერთად, გეგმაზომიერად, დიდი პრინციპულობით, ადგილობრივი ტრადიციებისა და თანამედროვე არქიტექტურულ-საინჟინრო გამოწვევების გათვალისწინებით, ადგილობრივ ხელისუფლებასთან შეთანხმებითა და საზღვარგარეთის ორგანიზაციებთან კავშირების გამოყენებით, საკმაოდ კრეატიულად მიუდგა საქართველოში ახალი კათოლიკური არქიტექტურული და სარესტავრაციო ნორმების შემუშავებასა და სატაძრო მშენებლობის აღორძინებას. ახალი ტაძრის აგების ან არსებული ნაგებობის რესტავრაციისათვის სამოციქულო ადმინისტრატორი, უშუალოდ ტაძრის წინამძღვართან, ტენდერში გამარჯვებულ არქიტექტორთან და ძველთა დაცვის ეროვნულ სააგენტოსთან შეთანხმებით, ადგენდა და ამტკიცებდა კონკრეტულ პროექტს, შემდგომ იწყებოდა მშენებლობასთან დაკავშირებული სრული პროცესი. მშენებლობის დროს არქიტექტორს, მშენებელ-ინჟინრებს ან რესტავრატორებს სისტემატურ სათანადო ლიტურგიულ კონსულტაციებსა და მონიტორინგს უწევდა მამა გაბრიელე ბრაცანტინი. ასევე, სატაძრო მშენებლობის ხელშეწყობისათვის სამოციქულო ადმინისტრაციასთან შეიქმნა სპეციალური ლოჯისტიკური ცენტრი, რომელიც უშუალოდ სამშენებლო პროცესებში იყო ჩართული.

თანამედროვე კათოლიკური სატაძრო არქიტექტურის ჩამოყალიბება საქართველოში

თუ გადავხედავთ სამოციქულო ადმინისტრაციის პოლიტიკას ტაძრების აგება-რესტავრაციის დროს, ორ პრინციპულ მიმართულებას აღმოვაჩინთ: ესაა ახალი ტაძრების აგებისას თანამედროვე სტილის გამოყენება, ხოლო რესტავრაციის დროს შედარებით არქაული ფორმებისა და ელემენტების წარმოჩენა. ეს პრინციპები წარმოადგენს მე-20 საუკუნის ევროპული საკულტო არქიტექტურის განმსაზღვრელ მახასიათებელს, რომელიც გამოჩენილმა ხუროთმოძღვარმა, არქი-

ტექტურული მოდერნიზმისა და ფუნქციონალიზმის ფუძემდებელმა ლე კორბუზიემ ჩამოაყალიბა და თითქმის შვიდი ათწლეულია მთელ მსოფლიოში საკულტო არქიტექტურის მთავარ სტილად დამკვიდრდა. მსოფლიო მასშტაბით, სატაძრო ნაგებობების ფასადისა და ინტერიერის თანამედროვე მხატვრულ-ფუნქციური გადაწყვეტის საეტაპო ძეგლად გვევლინება ლე კორბუზიეს მიერ საფრანგეთში აგებული რონშანის ტაძარი, რომელმაც საფუძველი დაუდო მოდერნულ საკულტო არქიტექტურას. ამ პრინციპის გათვალისწინებით, ხუროთმოძღვრები ცდილობენ წარმოგვიდგინონ თანამედროვე ეპოქის შესაფერისი, თანამედროვე სამშენებლო მასალების გამოყენებით აგებული ტაძრები და არა საეტაპო, მაგრამ წარსულის ძეგლების მიბაძვითა და კოპირებით შექმნილი, ვითომ, თანამედროვე ნაგებობები. მართლაც, 21-ე საუკუნეში რომანული, ფსევდომონუმენტური ხუროთმოძღვრების მიბაძვით აგებული ტაძრები უფრო არქიტექტურულ პაროდის წარმოდგენენ, ვიდრე ხელოვნების ნიმუშებს და ვერანაირად ვერ გადმოგვცემენ თანამედროვე ეპოქის სულს, გამოწვევას და ხატსახებას. ჩვენდა სასახელოდ, საქართველოში ლათინური წესის სამოციქულო ადმინისტრაციისათვის ტაძართმშენებლობისათვის სწორედ ეს, ევროპაში აპრობირებული მეთოდი, გახდა პრიორიტეტული.

საქართველოში სამოციქულო ადმინისტრაციის თაოსნობითა და დაფინანსებით, 1998 წელს იმერეთში, ხონის მუნიციპალიტეტის სოფელ ახალშენში, აიგო პირველი ტაძარი „ქრისტე – სამყაროს მეფის“ სახელზე, რომლის პირველი წინამძღვარიც უშუალოდ სამოციქულო ადმინისტრატორი გახლდათ. სოფელი ახალშენი მესხი კათოლიკე თემის მიერ დაფუძნდა მე-20 საუკუნის დასაწყისში. 90-იან წლებში, როდესაც სტიმელმა მამებმა ქუთაისში თავიანთი მისია დააფუძნეს, იმთავითვე დაიწყეს მთელ დასავლეთ საქართველოს რეგიონში, კათოლიკე მორწმუნეებით დასახლებულ უბნებში, კათოლიკური საკრებულოების ჩამოყალიბება. მათი გამართული ფუნქციონირებისთვის, ადგილობრივი მოსახლეობის მენტალიტეტის გათვალისწინებით, პირველი მოთხოვნა ტრადიციული ქრისტიანული საკულტო არქიტექტურის მქონე ტაძრის აგება იყო. ასე დაიგეგმა ახალშენის ტაძრის პროექტი და, სოფლის მოსახლეობის ჩართულობით, ეკლესია სულ მალე იკურთხა. ცერემონიაში ვატიკანიდან სპეციალურად ჩამობრძანებული მაღალი სასულიერო იერარქებიც იღებდნენ მონაწილეობას. ასე რომ, სამოციქულო ადმინისტრაციის მიერ აგებულ ტაძარს, გარდა სულიერი ფუნქციისა, ფართო რეზონანსიც მოჰყვა. ეს გახლდათ დასტური ქვეყნის შიგნით და კათოლიკური სამყაროსთვისაც, რომ ახლად დაფუძნებული ლათინური წესის სამოციქულო ადმინისტრაცია, მძიმე სოციალური ფონის მქონე ქვეყანაში, სადაც კათოლიკე მრევლი მოსახლეობის ერთ პროცენტსაც

არ შეადგენს და, პოსტსაბჭოთა სინდრომის გამო, საკმაოდ მარგინალურ მდგომარეობაში იმყოფება, მრავალი წინააღმდეგობის მიუხედავად, მორწმუნეთათვის ახალ, არქიტექტურულად საკმაოდ თამამ და ფუნქციურად დატვირთულ, ტაძარს აგებს.

დღეს, ხელოვნებათმცოდნის გადასახედიდან, ახალშენის ტაძრის საერთო არქიტექტურულმა ფორმებმა, შეიძლება, კრიტიკაც გამოიწვიოს, შეიძლება მივიჩნიოთ, რომ ნაგებობის ცალკეული ელემენტების პროპორციები დარღვეულია, რის გამოც მისი მთლიანი ესთეტიკური სახე სრულ ჰარმონიულ განწყობას არ ტოვებს, მაგრამ დაბეჯითებით უნდა ითქვას, რომ ტაძრის სრული კონსტრუქციაც და ფასადის იერსახეც ინდივიდუალობითა და თვითმყოფადობით გამოირჩევა და მნახველს ახალშენის ტაძრის არქიტექტურული ფასადის ფორმები არცერთ სხვა ტაძარში არ აერევა.

ბათუმის სულიწმიდის (ახალი) ტაძარი.

მეოცე საუკუნის დასაწყისში ბათუმში მუბალაშვილების ოჯახის მიერ აიგო და ღვთისმშობლის სახელზე ეკურთხა კავკასიაში მასშტაბით გამორჩეული, გრანდიოზული და არქიტექტურულად მართლაც მშვენიერი ტაძარი, რომელიც უკანასკნელ ათწლეულებამდე ზღვისპირა ქალაქის ყველაზე შთამბეჭდავ ნაგებობას წარმოადგენდა. დღესაც ეს ტაძარი ბათუმის ხუროთმოძღვრულ მშენებებს წარმოადგენს. 1937 წელს ღვთისმშობლის ტაძარი დახურეს და ათწლეულების მანძილზე არამიზნობრივად გამოიყენებოდა. თუ რა ვითარება სუფევდა ტაძრის ინტერიერში, ამის თვალსაჩინოებისათვის გამოდგება თ. აბულაძის საქვეყნოდ განთქმული ფილმი „მონანიება“, რომლის კადრებმაც ასახეს ტაძრის ინტერიერში ათწლეულების მანძილზე არსებული ვითარება 1983 წლის მდგომარეობით.

1988 წელს ბათუმის კათოლიკეებმა მოითხოვეს ტაძრის დაბრუნება, თუმცა მტკიცე და, ამავდროულად, დაუსაბუთებელი უარი მიიღეს. შემდგომ სატაძრო ნაგებობა ვითომ საკონცერტო დარბაზად უნდა გადაკეთებულიყო. მართლაც, სახელმწიფოს მიერ ჩატარდა საფუძვლიანი რესტავრაცია, გამაგრდა ფრესკები, ტაძარში სპეციალურად დამზადებული დასაჯდომი მერხებიც შეიტანეს. შემდგომი ერთი წელი მდგომარეობა გაურკვეველი გახლდათ, სანამ, ყველასთვის მოულოდნელად, სახელმწიფო ხარჯებით აღდგენილი სატაძრო ნაგებობა მართლმადიდებელ ეკლესიას გადასცეს.

სამოციწეულო ადმინისტრაციის შექმნისა და ქუთაისში სტიგმელთა მისიის დაფუძნების შემდგომ ბათუმელი კათოლიკეების სამრევლოსაც ეშველა. მამა გაბრიელე საკრებულოს წინამძღვარი გახდა და, სა-

მოციქულო ადმინისტრატორის მხარდაჭერით, შეძლო ადგილობრივი ხელისუფლებისაგან მიეღო ნებართვა ახალი ტაძრის ასაგებად. 2000 წელს ბათუმის სულიწმიდის ტაძარი საზეიმოდ ეკურთხა, ეს გახლდათ სამოციქულო ადმინისტრაციის დიდი წარმატება, ნიშანი იმისა, რომ, მიუხედავად მრავალი წინააღმდეგობისა, საქართველოს კათოლიკეები სრულიადაც არ არიან გარიყულები და წმიდა საყდარი თავისი სამოციქულო მმართველობით ადგილობრივ ეკლესიას მარტო არ ტოვებს.

2000 წელს, ათასწლეულის მიჯნაზე, თანამედროვე არქიტექტურული ფორმებით აგებული ბათუმის სულიწმიდის ახალი ტაძარი იმთავითვე ქალაქის სახე-სიმბოლოდ იქცა. ბათუმის შესასვლელში, მთავარი ავტომაგისტრალის სიახლოვეს აღმართული ეს ნაგებობა ამაყად ეგებება სტუმრებს, როგორც ქალაქის კათოლიკური მემკვიდრეობის თანამედროვე ნიშანი. იგი გახლავთ ბათუმის ურბანული განახლების ერთ-ერთი პირველი არქიტექტურული ძეგლი. მიუხედავად იმისა, რომ განვლილ ორ ათწლეულში ბათუმის ცენტრში აღიმართა მრავალი ახალი გრანდიოზული ნაგებობა, რომლებიც შავი ზღვის ამ ყველაზე გამორჩეულ ქალაქში ჩამოსული ათასობით სტუმრის ყურადღებას იპყრობენ, სულიწმიდის ტაძრი მაინც რჩება როგორც გარემო სივრცის უცვლელი არქიტექტურული დომინანტი, როგორც ბათუმის უახლესი ეპოქის არქიტექტურული ღირსშესანიშნაობა, როგორც საქართველოს თანამედროვე კათოლიკური ხუროთმოძღვრების საეტაპო ძეგლი...

ბათუმის სულიწმიდის ტაძარი მონუმენტური და, ამავე დროს, ჰაეროვანი ნაგებობაა, რომელიც მნახველზე სიმსუბუქის, ზეცისკენ სწრაფვის შთაბეჭდილებას ტოვებს. სწორედ ეს ტაძარი გახდა საქართველოში პირველი ძეგლი თანამედროვე საკულტო არქიტექტურისა, რომელიც უბრალოდ კი არ ბაძავს და იმეორებს წარსული ხუროთმოძღვრული შედეგების გარეგნულ ფორმებს, არამედ თანამედროვე არქიტექტურულ იერსახეს ამკვიდრებს. არქიტექტურულ ფორმებთან ერთად, საოცარია ბათუმის ტაძრის ინტერიერი და, განსაკუთრებით, შიდა განათების გადაწყვეტა. ბუნებრივი სინათლით ინტერიერის მაქსიმალური განათება არქიტექტურის მთავარ ფუნქციურ მოთხოვნას წარმოადგენს. შიდა სივრცის განათების ამ პრობლემის წარმატებულ გადაჭრასთან ერთად, ტაძარში დამხმარე სივრცეების პრობლემაც მაქსიმალურად ეფექტურად არის გადაწყვეტილი. ტაძრის გარეგნული ფორმების ან, უშუალოდ, სატაძრო ინტერიერის ჭვრეტისას, მნახველი ვერ აღიქვამს იმ ვრცელ, დამხმარე სივრცეებს, რომლებითაც სინამდვილეში უხვადაა დატვირთული ეს ნაგებობა. დამხმარე სივრცეები, რომელთა ფუნქციური მნიშვნელობა აუცილებელი კომპონენტია თანამედროვე სატაძრო კომპლექსისათვის, ისე ორგანულად არის განაწილებული, რომ ნაგებობის გარეგნულ ფორმებში არ იკვეთებიან. არადა სწორედ ამ დამხ-

მარე სივრცეების არსებობა პოლიფუნქციურობას, ფართო სოციალურ დატვირთვას ანიჭებს ტაძარს. ეს სივრცეები ხელს უწყობენ ტაძრის მრევლისა და მრავალრიცხოვანი სტუმრის სოციო-კულტურულ აქტივობას. ასე რომ, ტაძარს, მისი პირდაპირი ფუნქციის გარდა, ამ საჯარო სივრცის სახით გააჩნია პერსპექტივაც, ჩამოყალიბდეს როგორც ქალაქის საგანმანათლებლო კერა.

ერთი სიტყვით, ბათუმის სულიწმიდის ახალი ტაძარი, რომელსაც ასევე უწოდებენ – „ტაძარი, რომელიც ზეცისკენ მიისწრაფვის“, წარმოადგენს საქართველოში წმიდა საყდრის სამოციქულო ადმინისტრაციის თანამედროვე არქიტექტურული პოლიტიკის ერთ-ერთ საუკეთესო გამოხატულებას.

კახეთის ახალხიზის წმ. ნინოს ტაძარი.

მეოცე საუკუნის პირველ ათწლეულებში სამცხე-ჯავახეთიდან, ძირითადად კი სოფელ ხიზაბავრიდან, სადაც ადგილობრივი კათოლიკე მოსახლეობა მცირემიწიანობის გამო მატერიალურ შეჭირვებას განიცდიდა, საქართველოს სხვადასხვა კუთხეში გადასახლდა ათეულობით კომლი, მათ შორის, კახეთშიც, სადაც კათოლიკეებმა ოთხი კომპაქტური დასახლება შექმნეს. პირველ წლებში ამ ახალ დასახლებებში მცირე ზომის ხის სამლოცველოები ააგეს და იქ კათოლიკე მღვდელმსახურებიც ეწეოდნენ მსახურებას, თუმცა ანტირელიგიური რეჟიმის პირობებში ყველა ეს სამლოცველო განადგურდა.

გასული საკუნის 90-იანი წლებიდან კათოლიკე მღვდლები და დედა ტერეზას მოწყალების ორდენის დები სისტემატურად სტუმრობდნენ კახეთის კათოლიკეებით დასახლებულ სოფლებს. ამ აქტივობის შედეგად ყალიბდებოდა კათოლიკური სამრევლოები. სამოციქულო ადმინისტრაციის ხელშეწყობითა და ყვარლის რაიონის სოფელ ახალხიზის მორწმუნეების ძალისხმევით, 2000 წელს დასრულდა წმ. ნინოს ტაძრის მშენებლობა და ეპისკოპოსმა ჯუზეპე პაზოტომ საზეიმოდ აკურთხა კახეთის პირველი კათოლიკური ტაძარი. შემდგომ წლებში სოფელ სანავარდოში შეძენილ და მოწყობილ იქნა სამლოცველო სახლი. ახალხიზის წმ. ნინოს ტაძრის მშენებლობისათვის შემოწირულობაში ამერიკის ჯორჯიის შტატის ქალაქ ავგუსტას კათოლიკეებმაც მიიღეს მონაწილეობა. მათი წარმომადგენლები არაერთხელ სტუმრობდნენ ახალხიზას და, ჯორჯიასა და საქართველოს კათოლიკეთა მეგობრობის სიმბოლოდ, ზეთისხილის ნერგებიც დარგეს ტაძრის ეზოში. სამოციქულო ადმინისტრატორიც და მღვდელმსახურებიც არაერთხელ სტუმრობდნენ ავგუსტას. ამგვარად, კახეთში არსებულ ამ მცირე საკრებულოს შორეულ ჯორჯიაშიც ჰყავს მეგობრები.

უკვე მესამე ათწლეულია, სისტემატურად, ყოველ კვირადღეს, თბილისის წმ. პეტრე და წმ. პავლე მოციქულთა ტაძრის მღვდელმსახურები სტუმრობენ კახეთის კათოლიკურ სამრევლოებს, აღასრულებენ ღვთისმსახურებას და ადგილობრივ მორწმუნეებთან ატარებენ კატეხიზაციას.

ადიგენის მუნიციპალიტეტის სოფელი უდე.

უდე, მოსახლეობის მიხედვით, სამხრეთ საქართველოს ერთ-ერთი ყველაზე მრავალრიცხოვანი სოფელია. 1904-1906 წლებში, ადგილობრივი მოსახლეობის ძალისხმევით, აქ აიგო და ღვთისმშობლის სახელზე ეკურთხა საქართველოსა და მთელ რეგიონში ერთ-ერთი გრანდიოზული ტაძარი. გუმბათის სიმაღლისა და შიდა სივრცის გათვალისწინებით, ამ ნაგებობას სოფლის ტიპის დასახლებებში აგებულ სატაძრო ნაგებობებს თუ შევადარებთ, სამხრეთ კავკასიის მასშტაბით, ალბათ, ანალოგი არ ექნება. უნიკალურია უდის ტაძრის აგების ისტორიაც: მის მშენებლობაში, ადგილობრივ კათოლიკეებთან ერთად, მუსლიმი თანასოფლელებიც იღებდნენ მონაწილეობას, რასაც 1906 წელს ღვთისმშობლის ტაძრის კედელზე ამოკვეთილი წარწერაც ადასტურებს. ამ ლაპიდარული წარწერით ვიგებთ, რომ იმჟამად სოფელ უდეში 2120 სულ კათოლიკეს და 520 სულ ქართველ მუსლიმს უცხოვრია. 1937 წელს ტაძარი დახურეს, თუმცა კათოლიკურ სამრევლოს არსებობა არ შეუწყვეტია, ისევე როგორც სხვა დანარჩენ სოფლებში, სადაც ლათინური ან სომხური წესის კათოლიკეები კომპაქტურად სახლობდნენ (ბარდაველიძე 2007, 36). 1987 წელს უდის ტაძარი სხვა კონფესიას გადაეცა, რის გამოც კათოლიკეები სატაძრო ნაგებობის გარეშე დარჩნენ. პრობლემა საკმაოდ მწვავე ხასიათის გახლდათ და გამოსავალი არ იკვეთებოდა. ამიტომაც სოფელ უდეში ახალი კათოლიკური ტაძრის უმოკლეს ხანში აგება ლათინური წესის სამოციქულო ადმინისტრაციის ერთ-ერთ უმნიშვნელოვანეს პრიორიტეტად იქცა და ამ პრობლემის მოსაგვარებლად მასთან ერთად სასულიერო დასი და სამრევლო აქტიურად ჩაერთო.

ლათინური წესის სამოციქულო ადმინისტრაციის დიდი ძალისხმევით, უკვე 2000-იან წლებში მოხერხდა, რომ უდეში აგებულ იყო სატაძრო ნაგებობა, რომელიც შემდგომ წმიდა იოსებ მშრომელის სახელზე ეკურთხა. ამრიგად, ტაძრის პრობლემაც ნაწილობრივ მოგვარდა, თუმცა, იმ გარემოების გათვალისწინებით, რომ სოფელი უდე მრავალრიცხოვანია და საკმაოდ ვრცელ ფართობზეა გაშენებული, მსახურებაში სისტემატური მონაწილეობა მორწმუნეებს უჭირდათ, თანაც უნდა გავითვალისწინოთ, რომ სატაძრო ნაგებობაც თავისი მასშტაბით საკმაოდ მოკრძალებულია. ლათინური წესის სამოციქულო ადმინისტრაციამ ეს პრობლემაც მოაგვა-

რა და უდის ზემო უბანში, ე. წ. პირდაპირებში, შეიძინა კარმიდამო და იქ წმიდა გიორგის სახელზე სამლოცველო სახლი მოაწყო. ფაქტობრივად, ერთი ტაძრის ნაცვლად უდელ კათოლიკეებს სოფლის ორ უბანში განთავსებული საკულტო ნაგებობა გააჩნიათ, რამაც უფრო კომფორტული გახადა დიდი სოფლის მოსახლეობისათვის, მათი საცხოვრისი ადგილის მიხედვით, რელიგიურ რიტუალებში მონაწილეობა.

ცხადია, ძალიან კარგი და ლამაზია, შთამბეჭდავი არქიტექტურული ფორმების სატაძრო ნაგებობა; ტყუილად კი არ ცდილობდნენ საუკუნეთა მანძილზე ცნობილი არქიტექტორები, შეექმნათ განუმეორებელი, მასშტაბური ფორმების მქონე ტაძრები, ტყუილად კი არ ამშვენებდნენ ტაძრების შიდა სიბრტყეებს მოზაიკით, ფრესკებით, ვიტრაჟებითა და სკულპტურებით საქვეყნოდ სახელგანთქმული ხელოვანები. ესთეტიკური განწყობა ხელს უწყობს რელიგიური გრძნობის გაძლიერებასა და ღვთაებრიობის აღქმას, ვინაიდან ეს მშვენიერება ღვთაებრივი რწმენის მეშვეობით გადაეცემა ხელოვანს. თუმცა სატაძრო ნაგებობის არქონამ, რაც სხვადასხვა ობიექტური ან სუბიექტური მიზეზითაა განპირობებული და ხშირად დაძლევადა, არ უნდა შეაფერხოს მორწმუნეთა საკრებულოს ერთიანობა და ღვთისკენ სწრაფვის სურვილი. სწორედ ამ აზრს ატარებს მეუფე ჯუზეპე პაპოტოს, სამოციქულო ადმინისტრატორის, მიერ 2009 წელს წარმოთქმული ქადაგების ერთი შეგონება, რომ „ეკლესია ქვები არ არის, ეკლესია მორწმუნე ადამიანთა საკრებულოა, მაცხოვრის რწმენით აღსავსე გულების საკრებულო და მისი წართმევა შეუძლებელია. ამიტომ მუდამ უნდა გვახსოვდეს, რა არის უფრო მთავარი, ქვები თუ ადამიანი“ (ბარდაველიძე 2019. 73).

ასპინძის მუნიციპალიტეტის სოფელი ვარგავი.

სამცხე-ჯავახეთში კათოლიკეებით დასახლებულ სოფლებს შორის ხიზაბავრა ერთ-ერთი დიდი და გამორჩეული დასახლებაა, სწორედ მის სიახლოვეს მდებარეობს მცირე, მაგრამ დიდი ისტორიის მქონე სოფელი ვარგავი. გასულ საუკუნეში ვარგავის კათოლიკური სამლოცველო განადგურდა და მხოლოდ ნანგრევებმა მოაღწია ჩვენს დღეებამდე. ხიზაბავრის კათოლიკური საკრებულოს აღდგენის პარალელურად, წმ. კამილოს ორდენის მამებმა და პირადად მისიის წინამძღვარმა მამა პავლე დილმა ვარგავშიც ააღორძინეს კათოლიკური საკრებულო. 2002 წელს, ლათინური წესის სამოციქულო ადმინისტრაციის თანადგომითა და პირადად მამა პავლეს დიდი ზრუნვით, დასრულდა ვარგავის ახალი ტაძრის მშენებლობა და ტაძარი მარიამ დედუფლის სახელზე ეკურთხა. ვარგავის ახალი ტაძარი ძველი ტაძრის ნანგრევების სიახლოვეს არის აგებული; არქიტექტურული ფორმები, მსგავსად რეგიონში არსებული

ტაძრებისა, მეტად სადაა, გაფორმება მინიმალისტურია, რითაც ჯავახეთის არქიტექტურის საერთო ხასიათს იმეორებს. ტაძრის ეზო დაბალი გალავნით არის შემოსაზღვრული, მაგრამ, ჯავახეთის მკაცრი კლიმატისა და ადგილობრივი ტრადიციების გათვალისწინებით, ტაძრის ეზო დეკორატიული მცენარეებით არ არის დამშვენებული, თუმცა პერსპექტივაში მცირე არქიტექტურული ფორმებით ეზოს დამშვენება მეტესთეტიკურ ხიბლს მიანიჭებს ამ სადა ტაძარს.

ახალციხის რაბათის სამონასტრო კომპლექსი.

ქალაქ ახალციხეს, საქართველოში კათოლიკობის გავრცელების თვალსაზრისით, ერთ-ერთი ყველაზე მნიშვნელოვანი ადგილი უკავია. XVII -XVIII საუკუნეებში ახალციხეში, რომელიც ოსმალეთის იმპერიის ერთ-ერთ გამორჩეულ საფაშოს ცენტრს წარმოადგენდა, კათოლიკობა საფუძვლიანად იკიდებს ფეხს. ამავე ეპოქაში მრავალი კათოლიკური ტაძარი აიგო. XVIII საუკუნის 50-იანი წლების ბოლოს, პოლიტიკური მოსაზრებით, თბილისიდან განდევნილი კაპუცინი მამები, აღვსილები ქართლში მალე დაბრუნების იმედით, სწორედ ახალციხეში მოქმედ კათოლიკურ მისიაში დამკვიდრდნენ. ორიოდე წელში, ერეკლე მეორის დიდი თხოვნით, კაპუცინები კვლავ მოიწვიეს ქართლ-კახეთის სამეფოში.

საქართველოს გარდა, კაპუცინ მამათა მისიები, XVI საუკუნიდან მოყოლებული ვიდრე პირველი მსოფლიო ომის დასრულებამდე, აქტიურად მოქმედებდნენ ასევე ოსმალეთის იმპერიაში შემავალ ტაო-კლარჯეთისა და შავიზღვისპირეთის ქალაქებში, სადაც მათ მრევლს ადგილობრივი ქართველები და სომხები შეადგენდნენ. სამცხე-ჯავახეთის შემოერთების შემდგომ კათოლიკეები საქართველოს სხვა რეგიონებშიც განსახლდნენ, თუმცა მათი ყველაზე მრავალრიცხოვანი დასახლებად მაინც ახალციხე რჩებოდა. ქალაქში როგორც ლათინური, ასევე სომხურ-კათოლიკური წესის რამდენიმე კათოლიკური ტაძარი მოქმედებდა.

გასული საუკუნის 30-იან წლებში საბჭოთა ხელისუფლებამ კათოლიკური ტაძრები დაკეტა, კათოლიკე ბერ-მონაზვნები კანონგარეშე გამოაცხადა, სომხურ-კათოლიკური წესი საერთოდაც გააუქმა. სამცხე-ჯავახეთსა და სხვა რეგიონებში მცხოვრები ათასობით კათოლიკე მორწმუნე ათწლეულების მანძილზე იძულებული იყო თბილისში მოქმედ წმ. პეტრე და წმ. პავლე მოციქულთა ტაძარში ჩამოსულიყო რელიგიურ რიტუალებზე დასასწრებად. ლათინური წესის სამოციქულო ადმინისტრაცია თავისი საქმიანობის დაწყების პირველი დღეებიდანვე აქტიურად ცდილობდა ახალციხეში კათოლიკური ტაძრის ან თუნდაც სამლოცველო სახლის აგებას, ამისათვის ქალაქის ცენტრში მიწის ნაკვეთი იქნა შეძენილი, თუმცა ადგილობრივი ადმინისტრაცია ყოველნაირი, კანონიერი თუ უკანონო, გზებით ცდილობდა, ხელი შეე-

შალა კათოლიკური ტაძრის ამოქმედებისათვის. მხოლოდ ამ საუკუნის პირველი ათწლეულის ბოლოს, როდესაც დაიწყო ახალციხის ციტადელის გენერალური რესტავრაცია, ამ პროცესის დროს კი მიმდებარე უბნის აღდგენაც გადაწყდა, ოფიციალურმა სტრუქტურებმა სამოციქულო ადმინისტრაციას გადასცეს ქალაქის ძველ უბანში არსებული ყოფილი კათოლიკური სამონასტრო კომპლექსი, თან იმ დათქმით, რომ კათოლიკეები უარს იტყოდნენ, ქალაქის ცენტრში არსებულ მათ კუთვნილ მიწის ნაკვეთზე აეგოთ ახალი ტაძარი.

რაბათის კათოლიკური სამონასტრო კომპლექსისაგან მხოლოდ კედლები იყო დარჩენილი და არანაირი არქიტექტურული დეტალური ნახაზები არ არსებობდა, ასე რომ, სამოციქულო ადმინისტრაციას არქიტექტურული გადაწყვეტის მეტი თავისუფალი არჩევანი გააჩნდა, ცხადია, საერთო ტიპური ხუროთმოძღვრული კონცეფციის ფარგლებში, რომლის დაცვაც კათოლიკური ეკლესიის ამოცანაც გახლდათ; ძველთა დაცვის მთავარი სამმართველო თავისი მონახაზით ითხოვდა ძველის აღდგენას. ეს მოთხოვნა უალტერნატივო იყო. ამ დამტკიცებული ნახაზის მიხედვით, ძველი კარგავდა კათოლიკური სატაძრო არქიტექტურისათვის დამახასიათებელ გარეგნულ ნიშნებს და მართლმადიდებლური ხუროთმოძღვრების იერსახეს იძენდა. გარდა ამისა, თავდაპირველ პროპორციებში ვერ გათვალეს ტაძრის გუმბათის ყელის სიმაღლე. ასე რომ, ტაძრის გუმბათმა აშკარად მართლმადიდებლური გუმბათის ფორმები შეიძინა და დამატებით, ტაძრის საერთო პროპორციებთან შედარებით, შეუსაბამოდ დაბალი გამოჩნდა. გუმბათის ყელისა და მთელი ნაგებობის ეს შეუსაბამობა ახლო მანძილიდან იმდენად შესამჩნევი არ იყო, რამდენადაც - თვალსაჩინო თავად ახალციხის სხვადასხვა, შედარებით დაშორებული, მანძილიდან. რაბათის კათოლიკური ტაძარი მთელი ქალაქის დომინანტ ნაგებობას წარმოადგენს. იგი უფრო მაღალ რელიეფზეა აგებული, ვიდრე მთავარი ციხესიმაგრის კომპლექსი და ახალციხისკენ მიმავალი მგზავრები ბევრად შორიდან და უკეთ აღიქვამენ მის არქიტექტურულ ფორმებს. გუმბათის ყელის დაბალი პროპორციაც შორი მანძილიდან უფრო თვალშისაცემია. სამწუხაროდ, დეტალი ტაძრის დასრულების შემდეგ უფრო თვალსაჩინო გახდა, მაგრამ გამოსწორება გვიან იყო. აი, ამგვარი არქიტექტურული ლაფსუსი გაიპარა, როდესაც არ გაითვალისწინეს სამოციქულო ადმინისტრაციის თვალთახედვა ტაძრის რესტავრაციის პროცესში.

რაბათის ტაძარმა, სამოციქულო ადმინისტრატორის მუდმივი ზრუნვის წყალობით, მეტად მნიშვნელოვანი სულიერი ფუნქცია იკისრა, როდესაც, მეუფე ჯუზეპეს ძალისხმევით, ტაძართან სამონასტრო კომპლექსიც აიგო და იქ ბენედიქტელ დედათა ორდენი დაფუძნდა. ამ-

გვარად, ახალციხის მონასტერი ქვეყნის მასშტაბით ერთ-ერთ მთავარ ადგილობრივი მომლოცველობის კერად იქცა.

განსაკუთრებულ აღნიშვნას იმსახურებს ტაძრის შიდა სივრცის მოხატულობა, რომლის ინიციატორი პირადად სამოციქულო ადმინისტრატორი, მეუფე ჯუმეგე, გახლავთ. მან ტაძრის ინტერიერის მოხატვისათვის სპეციალურად ლათინური ამერიკიდან მოიწვია მხატვარი ანა ტეფელი და 2022 წლის ბოლოსათვის ახალციხის ტაძრის მოხატულობა უკვე დასრულებული გახლდათ. ამ კედლის მხატვრობასთან დაკავშირებით, უნდა აღინიშნოს, რომ მას მთელ კავკასიაში და, ალბათ, პოსტსაბჭოთა სივრცეში, ანალოგი არ გააჩნია. სრულიად განსხვავებული და ორგინალურია ტაძრის მოხატულობის ფორმები, კოლორიტი, კომპოზიციური აგებულება და თემატიკა, რომლის საერთო იდეური დატვირთვაა კათოლიკობის ტრიუმფი და კათოლიკობა საქართველოში, ხოლო საერთო კომპოზიციის გამაერთიანებელია წმიდა ღვთისმშობელი. ყოველი კედლისა და თაღის დამამშვენებელ კომპოზიციად გვევლინება ღვთისმშობელი სხვადასხვა სასწაულებრივი გამოცხადებით, როგორცაა: ჩენსტოხოვას, გვადალუპეს, ლურდის, ფატიმას და სხვა ცნობილი ხატ-სახეები. ასე რომ, ღვთისმშობელი კრავს, აერთიანებს ერთი იდეით მთელი ტაძრის მოხატულობას. ამ ცალკეულ ფრესკებში აღნიშვნას იმსახურებს საკურთხევლის მარცხენა მხარის კომპოზიცია, რომელზეც ლეპანტოს ბრძოლის აპოთეოზია გამოსახული.

ლეპანტოს საზღვაო ბრძოლა 1571 წლის სექტემბერში გაიმართა, სადაც ევროპის კათოლიკური ქვეყნების საღვთო ლიგად წოდებული კოალიციის გაერთიანებულმა ფლოტმა დაამარცხა ხმელთაშუა ზღვაზე, და არა მარტო, საბოლოო გაბატონების მოსურნე ოსმალეთის იმპერია. ბრძოლაში ორივე მხრიდან დაახლოებით 400 საბრძოლო ხომალდი მონაწილეობდა (სხვათა შორის, ამ ბრძოლაში მონაწილეობას იღებდა მომავალში საქვეყნოდ აღიარებული მწერალი მიგელ სერვანტესი). ოსმალებთან მრავალწლიანი მარცხის შემდეგ ეს იყო პაპ პიუს V-ისა და ევროპელი კათოლიკე მონარქების ერთიანობით მოპოვებული პირველი სერიოზული გამარჯვება. სრულიად მარტივი პოლიტიკური მოსაზრებებით, რუსეთის იმპერიაში, საბჭოთა რეჟიმის დროს და, სამწუხაროდ, პოსტსაბჭოთა ეპოქაშიც, ლეპანტოს ბრძოლა შედარებით მიჩქმალულია, რადგან ეს იყო კათოლიკური ერთიანობის ნიშანი, რაც არის ამ ბრძოლის რელიგიურ-სიმბოლური დატვირთვა, ვინაიდან, პაპ პიუს V-ის მოწოდებით, კათოლიკეთა გაერთიანებულმა ლაშქარმა თავის მფარველად გამოაცხადა წმიდა ღვთისმშობელი, რომელსაც მუდამ გამარჯვებას ევედრებოდნენ და, მართლაც, უმცირესი მსხვერპლის ფასად, კათოლიკე ერთიანმა ფლოტმა სრული დამარცხება არგუნა ოსმალეთისა და მის მოკავშირეთა ფლოტს. არაერთმა ცნობილმა ევროპელმა მხატვარმა

მიუძღვნა თავისი ქმნილება ამ ისტორიულ და რელიგიურ მოვლენას, რამეთუ კათოლიკურ სამყაროში ლეპანტოს ბრძოლა ღვთისმშობლის სასწაულებრივი ძალის გამოვლენის ხილულ ნიშნად აღიქმევა.

ლათინური წესის სამოციქულო ადმინისტრატორის, მეუფე ჯუზეპეს, დამსახურებით კი, საქართველოს კათოლიკეებიც რაბათის ტაძრის ინტერიერის მოხატულობასთან ზიარების წყალობით, საერთო კათოლიკური კულტურის კონტექსტში ჩაერთვნენ. ყურადღება უნდა შევაჩეროთ ასევე მხატვრობის კოლორიტზე, მკვეთრ, ხასხასა ფერებზე. დიდი ხნის მანძილზე მიჩნეული იყო, რომ ფერადოვანი გამა არ უნდა ყოფილიყო მსუყე ფერებით გამორჩეული; მაგალითისათვის მოჰყავდათ ალორძინების ეპოქის კედლის მხატვრობა, რომელიც შედარებით მქრქალი კოლორიტით გამოირჩეოდა. როდესაც გასული საუკუნის 90-იან წლებში იტალიაში მილენიუმისათვის მზადების დროს მასობრივი რესტავრაციები დაიწყო და ათეულობით ფრესკა და დაზგური მხატვრობის ნიმუში საუკუნეების მანძილზე დაგროვილი მტვისა და ჭვარტლისაგან გაიწმინდა, აღმოჩნდა, რომ საუკუნეების წინაც ცნობილი მხატვრები საკმაოდ მსუყე ფერებს იყენებდნენ თავიანთი კომპოზიციების შესაქმნელად. ასე რომ, რაბათის ტაძრის კედლის მხატვრობაც საერთო ევროპულ ნორმებში ჯდება. ამგვარად, შეიძლება თვალი მივადევნოთ იმ ესთეტიკურ გამომსახველობით ცვლილებებს, იმ კულტურულ ეტაპებს, რომლებიც გაიარა ამ სამი ათწლეულის მანძილზე სამოციქულო ადმინისტრაციამ სამხატვრო-შემოქმედებით პროცესში. თუ თავდაპირველად აქცენტი უფრო ადგილობრივ კულტურულ ტრადიციებზე, ხატწერაზე კეთდებოდა და ამას მნიშვნელოვანი პოზიტიური შედეგი არ მოჰყოლია (გავიხსენოთ თუნდაც საკათედრო ტაძრის მრავალრიცხოვანი ხატით შემკობა, ან ადგილობრივი არქიტექტურული ფორმების მიბაძვა ზოგიერთი ტაძრის აგებისას, რაც, ალბათ, გარკვეული საზოგადოების უნდობლობის დასაძლევად უფრო იყო გამიზნული, ვიდრე მხატვრული გადაწყვეტილებით ნაკარნახევი). ბოლო ათწლეულში სატაძრო ნაგებობათა რესტავრაციის დროს ვხედავთ თანამედროვე ევროპული, კათოლიკური ესთეტიკისადმი პრიორიტეტის მინიჭებას, რაც თვითმყოფადობასა და განსაკუთრებულობას ანიჭებს საქართველოში კათოლიკურ საკულტო ხელოვნებას.

რუსთავის ღვთიური გულმოწყალების სახელობის ტაძარი.

ყოველი წლის 5 ოქტომბერს კათოლიკური სამყარო ღვთიური გულმოწყალების დღეს აღნიშნავს. ამ დღესასწაულის დაარსება უკავშირდება მე-20 საუკუნის ერთ-ერთ წმიდანს - მონაზონ ფაუსტინა კოვასკას. 2018 წელს სწორედ ამ დღეს, ღვთიური გულმოწყალების სახელობე, ეკურთხა რუსთავის ახლად აგებული ტაძარი.

რუსთავი საქართველოს ქალაქებს შორის ყველაზე ახალგაზრდაა, მას საფუძველი მეორე მსოფლიო ომის ეპოქაში ჩაეყარა. მისი აღმოცენება მეორე მსოფლიო ომის პერიოდში თბილისის სიახლოვეს მეტალურგიული ქარხნის დაარსებას უკავშირდება. რუსთავი, როგორც ყველა ხელოვნურად შექმნილი ქალაქი, გამოირჩეოდა მრავალენიკურობითა და პოლიკონფესიურობით. როგორც საქართველოს, ასევე მთელი საბჭოთა კავშირის სხვადასხვა კუთხიდან, აქ მრავალი ათასი ადამიანი, ე. წ. „გემური ჩამოსახლების“ ფარგლებში, დასახლდა და გაითავისა ინდუსტრიული დასახლება, სადაც არ არსებობდა არც ისტორიულ-არქიტექტურული თუ რელიგიური ძეგლები და არც ტრადიციები. ახალი ფურცლიდან დაიწყო ინდუსტრიული ქალაქის ჩამოყალიბება. გასული საუკუნის 90-იან წლებამდე რუსთავში არცერთი ტაძარი, არცერთი საკულტო ნაგებობა არ იყო,

მისი მოსახლეობის პირველი თაობა ქვეყნის სხვადასხვა კუთხიდან ჩამოვიდა. მრავლად იყვნენ რუსთავის პირველ მოსახლეობაში სამცხე-ჯავახეთის წარმომადგენლებიც, ერთნიკურად ქართველები და სომხები, რომლებით თავიანთი კათოლიკური ტრადიციების ერთგულებას არ ღალატობდნენ.

რუსთავის ტაძარი მართლა ყველაზე ახალია სამხრეთ კავკასიის კათოლიკურ ტაძრებს შორის, თუმცა მას იმდენი სიწმინდე, სიმბოლური ნიშანი და ტრადიცია უკავშირდება, რომ, თამამად შეიძლება ითქვას, ეს პატარა, კოხტა, მომხიბლავი არქიტექტურის ტაძარი, აშკარად გამოირჩეულია საქართველოსა და მთელი ჩვენი რეგიონის კათოლიკურ ტაძრებს შორის.¹ მართალია, პაპი ფრანცისკე საქართველოში ვიზიტის დროს ვერ ესტუმრა რუსთავის ტაძარს იმ უბრალო მიზეზის გამო, რომ მაშინ მისი აგება ადგილობრივი ხელისუფლების მხრიდან ხელოვნური ბარიერების შექმნის გამო ჯერ არ იყო დაწყებული, მაგრამ პაპის კურთხევა და სიმბოლური თანყოფნა თავს გვახსენებს რუსთავის ტაძრის საკურთხევლის, კარიბჭის, კათედრის, საწინამძღვრო ტახტის სახით.

საგულისხმო ფაქტია, რომ რუსთავში ახალი კათოლიკური ტაძრის აგებას გამოეხმაურა იტალიური საინფორმაციო სააგენტო „ACI Stampa, რომელმაც ვრცელი სტატია მიუძღვნა ქ. რუსთავის, „ღვთაებ-

¹ რუსთავის ღვთაებრივი გულმოწყალების ტაძრის აგება უკავშირდება წმიდა პაპის, ფრანცისკეს ვიზიტს საქართველოში. პაპის ვიზიტის როლი გადაწყვეტ ფაქტორად მოგვევლინა ტაძრის აგებისათვის ნებართვის გაცემაში. მისი კურთხევაგ გამიზნულად დაემთხვა პაპის ვიზიტის ორი წლისთავს. რუსთავის ტაძარს ამკობს მრავალი სიმბოლო, რომელიც გვახსენებს წმიდა პაპის ყოფნას საქართველოში: ამ ტაძრის კარიბჭეში შევიდა პაპი, ამ ტაძარში აღმართულია ის საკურთხეველი, რომელზეც სწირა პაპმა, ამ საკურთხეველში დგას ის ტახტი, რომელზეც იჯდა პაპი თბილისში წირვის დროს; ამ ტაძრის კედლის ქვაკუთხედია პაპის მიერ ნაკურთხი ქვა.

რივი გულმომწყალების“ სახელობის კათოლიკურ ტაძარს, რომელიც „ადგილობრივი კათოლიკე თემის მოთხოვნით აიგო და რომლის აგების ნებართვა ხელისუფლებამ მხოლოდ რომის პაპის, ფრანცისკეს, ვიზიტის შემდეგ დააკმაყოფილა, მას შემდეგ, რაც 2016 წელს რუსთავის კათოლიკე მრევლმა და სასულიერო დასმა „გულმომწყალების კარიბჭე“ გახსნა“¹.

სტატიის ავტორი ხაზგასმულია, რომ „ბიუროკრატიული პრობლემების გამო ხსენებული ტაძრის აშენება ვერ ხერხდებოდა. რელიგიის საკითხთა სახელმწიფო სააგენტოსა და ლათინ კათოლიკეთა კავკასიის სამოციქულო ადმინისტრაციის მიერ ადგილობრივ ხელისუფლებასთან ორწლიანი ინტენსიური მოლაპარაკებებისა და თბილისში რომის პაპის ვიზიტის შემდეგ შექმნილი დადებითი გარემოს შემდეგ, როცა თბილისის ეპისკოპოსი და კავკასიის სამოციქულო ადმინისტრატორი, ჯუმბუპე პაპოტო, რელიგიის სააგენტოს თავმჯდომარესა და ადმინისტრაციის იურისტებთან ერთად, რუსთავის მერს შეხვდნენ, კათოლიკური ეკლესიის სხვა ადგილზე აშენება გადაწყდა“².

აღსანიშნავია ამ შეხვედრისას მიღწეული შეთანხმება : ლათინ კათოლიკეთა კავკასიის სამოციქულო ადმინისტრაციას ქ. რუსთავში მოთხოვნილი 500 კვ.მ-ის ნაცვლად, 1200 კვ.მ მიწის ნაკვეთი გადაეცა საკუთრებისა და ეკლესიის აშენების უფლებით. მოგვიანებით, ამ შეთანხმებაზე თანხმობა გასცა რომის პაპმა და დამტკიცდა სამთავრობო დადგენილებით (ბრავანტინი 2018).

საქართველოში პაპის ვიზიტიდან და გულმომწყალების წლის დასრულებიდან ორი წლის შემდეგ საბოლოოდ იკურთხება ეს ეკლესია, შედარებით მცირე, თუმცა მოხდენილი და გამორჩეული ხუროთმოძღვრებითი სატაძრო ნაგებობა. ტაძრის არქიტექტურულ ფორმებზე, ინტერიერის შექმნაზე საფუძვლიანად იმუშავა თავად მეუფე ჯუმბუპე პაპოტომ. ტაძრის მშენებლობის პროცესში ეპისკოპოსი უშუალოდ იყო ჩართული და მისი ხელმძღვანელობით ხორციელდებოდა შემოქმედებითი და საინჟინრო საქმიანობა³.

ტაძრის ჰარმონიულად ნაგები ფასადი ჩრდილოეთ იტალიის რომანული სტილის ეკლესიებს მოგვაგონებს; ტაძრის საერთო არქიტექტურულ ფორმებში ორგანულად ეწერება მცირე სამრეკლო, რომელიც ფუნქციურ დატვირთვასთან ერთად საკულტო ნაგებობის საერთო ესთეტიურ იერსახეს აყალიბებს. ტაძრის გარე ფასადების განათებისათვის

1 www.acistampa.com

2 www.acistampa.com

3 მეუფე ჯუმბუპე, მამა გაბრიელე და ტაძრის წინამძღვარი მამა ანდრია თავისუფალ დროს ფიზიკურად შრომობდნენ ტაძრის ხარაჩოებზე და მოზაიკური კომპოზიციების შექმნაში მონაწილეობდნენ.

განახლებადი ენერჯის სანათებია გამოყენებული, ასე რომ, რუსთავის ტაძარი თავისი არქიტექტურული ფორმებით ღამით კიდევ უფრო მომხიბლავად წარმოჩინდება და საერთო ესთეტიურ-ვიზუალურ იერსახეს ჰმატებს სივრცეს. ტაძრის ფასადის მარცხენა მხარეს თბილისში 2016 წელს პაპ ფრანცისკეს მიერ ნაკურთხი პირველი ქვა განთავსდა: მასზე გამოსახულია პაპის გერბი და ეპისკოპოს ჯუზეპეს გერბი; ჩაისვა მთავარი კარები, სწორედ ის კარი, რომელშიც გულმოწყალების წელს თავად წმიდა მამა ფრანცისკემ გაიარა, ვიდრე 2016 წლის 1 ოქტომბერს თბილისში, მიხეილ მესხის სახელობის სტადიონზე, წმიდა წირვას აღავლენდა. ტაძრის ინტერიერი დეკორაციული გაფორმების მხრივ მეტად ზომიერია, თუმცა ძალიან ნათელი, აფსიდაზე გულმოწყალე იესოს მოზაიკაა, რომლის ავტორიც გახლავთ იდა ორლანდი, თანამედროვეობის ერთ-ერთი ცნობილი და აღიარებული მხატვრის, რუზნიკის, თანაშემწე. ამ ახალი ეკლესიის მნიშვნელობას ის ფაქტიც განაპირობებს, რომ იგი ინახავს გულმოწყალების წმიდა წლისა და საქართველოში წმიდა მამის, ფრანცისკეს, ჩამოსვლის ისტორიულ ხსოვნას. გულმოწყალების წლის წმიდა კართან ერთად რუსთავის ტაძარში წარმოჩენილია ყველა ის საგანი, რომელიც თბილისში პაპი ფრანცისკეს წმიდა წირვის დროს იქნა გამოყენებული: საკურთხეველი, ამბიონი და ტახტი. ახალია ემბაზი, მის გვერდით მგლოვიარე ღვთისმშობლის ქანდაკება, ტაბერნაკული, მორწმუნეთათვის განკუთვნილი ხის მერხები. შემცირდა ეკლესიის ცენტრში მდგარი საკურთხეველის ზომები. საკურთხეველში განთავსებულია წმიდა იოანე მოციქულისა და მახარებლის, წმიდა ფაუსტინას, წმიდა ტერეზა ყრმა იესოსი და ნეტარი ჯუზეპე ბალდოს წმიდა რელიკვიები, რომლებიც საჩუქრად გადაეცა რუსთავის ტაძარს.

„წმიდა ფაუსტინა კოვალსკა (პოლონეთი, 1905-1938) გახლდათ პირველი, რომელმაც თავისი ხილვებითა და ნაწერებით გულმოწყალე იესოს მიმართ მოწიწება დაამკვიდრა ჩვენს საუკუნეში და იმ ფორმით წარმოაჩინა, რომელიც მკაფიოდ ჩანს მოზაიკაზე; წმიდა ტერეზა ყრმა იესოსი (საფრანგეთი, 1873-1897): პაპი ფრანცისკე საქართველოში სწორედ მისი ხსენების დღეს (1 ოქტომბერი) იმყოფებოდა; ნეტარი ჯუზეპე ბალდო (იტალია, 1843-1915): ვინაიდან, სწორედ მისი ხსენების დღეს (24 ოქტომბერი) მოეწერა ხელი ეკლესიის ასაგებად საჭირო ყველა დოკუმენტს. როგორც საკურთხეველზე, ასევე ამბიონსა და წმიდა კარზე განთავსებულია ბარელიეფები, როელთა ავტორია ილია ბიგანაშვილი. ბარელიეფებზე გამოსახულია უწმიდესი სამება, უკანასკნელი სერობა და კეთილი მწყემსი. ასევე, ამბიონზე იკითხება სიტყვები: „უსმინეთ მას“, ხოლო კათედრაზე: „შენ ხარ პეტრე“. იმავე ავტორს ეკუთვნის ჯვრის გზის 14 შეჩერება. ეკლესიის მარმარილოს ტრაპეზი წმიდა მირონით იკურთხება ტაძრის გახსნის დღეს; (ბრაგანტინი 2018).“

ასევე სიმბოლურია საკურთხეველის კედელი, სადაც მოზაიკურად არის გამოსახული საქართველოს ყველა კათოლიკური ტაძარი, რაც სრულიად საქართველოს კათოლიკე ეკლესიის ერთიანობას უსვამს ხაზს. ქალაქ რუსთავის კათოლიკე მრევლის წევრების დიდი ნაწილიც ხომ, წარმოშობით, საქართველოს სხვადასხვა რეგიონებიდან არიან და საკუთარი, მშობლიური კუთხის სიბოლოს მუდმივად გრძნობენ ამ ახალ ტაძარშიც.¹

ტაძრის ვიტრაჟებზე გამოსახული მლოცველი ხელები სიმბოლურად წარმოაჩენენ სულიერი და ხორციელი გულმოწყალების საქმეებს. ოთხი პატარა ჯვარი შეგვახსენებს კედლების მირონცხების ადგილს, რომელსაც ეკლესიის კურთხევის ყოველ წლისთავზე პატივი მიეგება სანთლების დანთებით. ცენტრალური სატაძრო სივრცის ორივე მხარეს განთავსებულია წინამძღვრისათვის და სხვადასხვა სახის შეხვედრებისათვის (კატექიზაცია, გულმოწყალების საქმეები...) განკუთვნილი სივრცეები, რაც გარე ფასადებიდან ერთ საერთო არქიტექტურულ ნაგებობად წარმოჩნდება და ამ სატაძრო ნაგებობის მთლიანობა და ერთიანობა ამ შედარებით მცირე ზომის ნაგებობას ერთგვარ მონუმენტურობას სძენს.

არქიტექტურული კუთხით მნიშვნელოვანია ტაძრის შიდა გადახურვაც, მსუბუქი ღია ლითონის კონსტრუქციების (კოჭების) მიღმა ჭერის ხის, ნავისებრი ფორმის სიბრტყე ერთგვარად ნოეს კიდობნის ასოციაციას იწვევს. კოჭების გამოყენება შუა საუკუნეების არქიტექტურაში ჩვეული წესი გახლდათ და, საინჟინრო-ფუნქციურ გადაწყვეტასთან ერთად, ესთეტიურ დატვირთვასაც ატარებდა. ჭერის ღია კონსტრუქცია ინტერიერს მეტ სივრცეს ჰმატებს და განათებისა და აკუსტიკის პრობლემასაც აგვარებს. ტაძრის დასავლეთ მხარეს, მეორე სართულის სახით, გამოყოფილია სივრცე მაგალობელთა გუნდისა და ორგანისათვის.

რუსთავის ღვთიური გულმოწყალების ტაძარი გამორჩეული შეიქნა მისი კურთხევის დღიდანვე, რადგან დედა ტერემას გულმოწყალების ორდენის დედებმა საფუძველი ჩაუყარეს თბილისიდან რუსთავის ტაძრამდე ღვთიური გულმოწყალების დღისადმი (ხუთი ოქტომბერი) მიძღვნილ ფეხით მომლოცველობის ტრადიციას. ასევე ეპისკოპოსის, ჯუზეპე პაზოტოს, ინიციატივით, ამ დღეს მომლოცველები თბილისიდან ველოსიპედით მიემგზავრებიან რუსთავის ტაძრამდე.

¹ მოზაიკაზე გამოსახულია ასევე საქართველოში არსებული სხვა კათოლიკური ეკლესიები; ზოგი მათგანი გასულ საუკუნეშია აგებული, ზოგიც კიდევ უახლეს პერიოდში. ზოგი მათგანი კათოლიკეების მფლობელობაშია, ზოგიც კიდევ, სამწუხაროდ, 90-იანი წლებიდან – მართლმადიდებლების (როგორებიცაა გორის, ქუთაისის, უდეს, ივლიტას, ბათუმის, ბუმბარეთის);

დასკვნა

დასკვნის სახით, შეიძლება ითქვას, რომ თავისი არსებობის სამი ათწლეულის მანძილზე სამხრეთ კავკასიაში წმიდა საყდრის ლათინური წესის სამოციქულო ადმინისტრაციისა და ადგილობრივ კათოლიკე მღვდელმსახურთა ძალისხმევით, ადგილობრივი არქიტექტორებისა და ინჟინრების უშუალო მონაწილეობით, საქართველოს სხვადასხვა კუთხეში აიგო ან რესტავრაცია ჩაუტარდა მრავალ სატაძრო ნაგებობას. მაგრამ მთავარი ამ ფართომასშტაბიან აღმშენებლობაში ის მიდგომაა, რასაც ლათინური წესის სამოციქულო ადმინისტრაცია იჩენს ახალ თუ ძველ არქიტექტურულ ძეგლებთან მიმართებაში. ეს გახლავთ თანამედროვე მხატვრულ-ესთეტიკური მიდგომა, ეპოქის თანამედროვე მოთხოვნების, გემოვნებისა და საინჟინრო მიღწევების გამოყენებით. ამგვარი მიდგომის შედეგი კი ის იქნება, რომ საუკუნის შემდგომ მნახველი ადვილად გაარჩევს წინა საუკუნეებისა და 21-ე საუკუნის პირველი ათწლეულების არქიტექტურულ-დიზაინერულ კონცეფციებს, გემოვნებასა და ხუროთმოძღვრულ ძეგლთან მიდგომის ტენდენციებს. გარდა ესთეტიკური მხარისა, თანამედროვე ლათინური წესის კათოლიკურ ტაძრებთან შექმნილი საზოგადოებრივი სივრცეები ფართო ფუნქციურ დატვირთვას იძენენ და ხელს უწყობენ სამრევლოს აქტიურ ჩართულობას არა მხოლოდ საკულტო, არამედ საზოგადოებრივ ცხოვრებაშიც, როგორცაა, მაგალითად, საერთო საგანმანათლებლო, ჰუმანიტარულ-საქველმოქმედო სფეროები. ამგვარად, ამ თანამედროვე სატაძრო კომპლექსებს, რელიგიურ-კონფესიურ დატვირთვასთან ერთად, საზოგადოებრივ-საგანმანათლებლო ფუნქციაც დაეკისრათ. სწორედ ეს გახლავთ სამოციქულო ადმინისტრაციის ახალი ხედვა, საკულტო ნაგებობებისათვის პოლიფუნქციური და მულტიკულტურული დატვირთვის მინიჭება, ზოგად-კონფესიური გახსნილობა, გამჭვირვალობა და საჯაროობა.

ბიბლიოგრაფია:

- ბარდაველიძე, ნუგზარ. 2007. არ ინდომო შენი თვისტომის სახლი, ჟურნალი სოლიდარობა 3(12), სახალხო დამცველის გამომცემლობა, 36.
- Bardavelidze, nugzar. 2007. Ar indomo sheni tvist'omis sakhli, zhurnali solidaroba 3(12), sakhalkho damtsvelis gamomtsemloba, 36
- ბარდაველიძე ნუგზარ. 2019. საქართველოსი კათოლიკე ეკლესიის ისტორიის ნარკვევები. თბილისი: სულხან-საბა ორბელიანის უნივერსიტეტის გამომცემლობა.
- Bardavelidze nugzar. 2019. Sakartvelosi k'atolik'e ek'lesiis ist'oriis nark'vevebi. Tbilisi: sulxhan-saba orbelianis universit'et'is gamomtsemloba.

ბრაგანტინი, გაბრიელე. 2018. ახალი კათოლიკური ეკლესია რუსთავში, ჟურნ. საბა, საგანგებო ჩანართი, N 10 (274) თბილისი.
Bragant'ini, gabriele 2018. Akhali k'atolik'uri ek'lesia rustavshi, zhurn. Saba, sagangebo chanarti, N 10 (274) tbilisi

Nugzar Bardavelidze

PhD in History

Georgian Technical University

Modern Trends in Catholic Church Architecture in Georgia

2023 marked the 30th anniversary of the establishment of the Apostolic Administration of the Latin Order of the Catholic Church in Georgia and the South Caucasus.

During the three decades of its existence, the Catholic Apostolic Administration was able to restore and fully restore old damaged church buildings, give them a modern look and add new spaces for public meetings. This made the temple complexes multifunctional.

In addition to the restoration of existing old churches, the apostolic administration built new church buildings of a modern architectural appearance and form in those cities and villages where there were no Catholic churches before or where these churches were transferred to other denominations. Apostolic administrator Bishop Giuseppe Pazzotto and his vicar Father Gabriele Bragantini were directly involved in the development of the projects of new churches.

In total, the Apostolic Administration of the Latin Order built ten new Catholic churches in different regions of Georgia. These temples are distinguished by their completely original architecture and appearance. In addition, the interiors of the newly built temples were painted with high artistic level wall paintings. In the same period, more than ten new Catholic chapels were built, while the existing church buildings were thoroughly restored. So the apostolic administration throughout the country was fully able to provide all active Catholic parishes with churches and chapels.